

Ανυπακοή: από την Αντιγόνη στη Ρόζα Παρκς

Του ΧΡΙΣΤΟΥ ΣΤΕΡΓ. ΜΠΕΛΛΕ, συγγραφέα – πανεπιστημιακού

ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 20/03/2011

Ρινίσματα ανυπακοής και αντίστασης πρωτοσυναντούμε στην «Οδύσσεια», σε κείνη την εναντίωση του Οδυσσέα στις Σειρήνες του κόσμου. Ο πολύτροπος, συνετός, περίεργος ήρωας αποφασίζει να περάσει το νησί των Σειρήνων και να ακούσει το επίβουλο τραγούδι τους δεμένος στο κατάρτι του καραβιού. [...]

Η Αντιγόνη –στην ομώνυμη τραγωδία, που παραστάθηκε το 441 π.Χ.– αρνείται να εκτελέσει την επί ποινή θανάτου διαταγή του βασιλιά θείου της, Κρέοντα, να μην ταφεί ο αδερφός της Πολυνείκης και να κατασπαρχθεί από σκυλιά και όρνεα. Εκείνη, θεωρώντας την ταφή των νεκρών –και μάλιστα στενών συγγενών– ιερό καθήκον επιβεβλημένο από θεούς κι άγραφους νόμους, αφηγά την απαγόρευση κι επιχειρεί να θάψει τον νεκρό. Φυλακίζεται ζωντανή στον τάφο των Λαβδακιδών (γενιά της) και, με ήσυχη συνείδηση για την επιτέλεση του χρέους, αυτοκτονεί, ευρισκόμενη στην καρδιά της ελευθερίας, της αξιοπρέπειας, του αυτοσεβασμού, της γενναιότητας, μιας κι είχε τη δύναμη και το θάρρος να εναντιωθεί στη φύση (τροφή, νερό κ.λπ.), στους ανθρώπινους νόμους, κανόνες, εντολές, τοποθετώντας παράλληλα, αξίες, ιδανικά, ιδεώδη, υπεράνω κι αυτής της ζωής της, της Ύπαρξης.

«Η ανυπακοή, στα μάτια οποιουδήποτε έχει διαβάσει Ιστορία, είναι αρχέγονη ανθρώπινη αρετή. Δια της ανυπακοής γεννήθηκε η πρόοδος, δια της ανυπακοής και δια της εξεγέρσεως» ευαγγελίζεται απ’ τις κοιλάδες της αιωνιότητας ο λυρικός και διαχρονικός Όσκαρ Ουάιλντ, αποστάζοντας αιώνων Ιστορία. Ακόμα κι ο σύγχρονός του Μαχάτμα Γκάντι, στον αγώνα του για εθνική ανεξαρτησία, στην ανυπακοή, κυρίως, στήριξε την περί «μη βίας» φιλοσοφία του. Με τον δικό του ποιητικό οίστρο προλάλησε κι ο παγκόσμιος δραμα-

τουργός, Ούιλιαμ Σέξπιρ: «Δεν θα ήταν αυτοί λύκοι, αν εμείς δεν ήμαστε πρόβατα». Στην ίδια ρότα κι ο αμερικανός καθηγητής-ιστορικός Χάουαρντ Ζιν: «Η δημοκρατία υφίσταται τότε μόνο που το κίνημα των „κάτω“ έρχεται με δύναμη κι αποφασιστικότητα για να ισοροπήσει κάπως τις ανισότητες και αδικίες των „πάνω“».

Αλαμπάμα, βράδυ της 1ης Δεκεμβρίου 1955. Η Ρόζα Παρκς, η 42χρονη μαύρη ράφτρα, επιστρέφοντας με το λεωφορείο απ’ τη δουλειά νιώθει το ρίγος από το άγγιγμα της Ιστορίας. Θωρακίζεται με το θάρρος του αυτοσεβασμού και της αξιοπρέπειας κι αρνείται να παραχωρήσει τη θέση της σ’ έναν λευκό. Η άμεση σύλληψή της κινητοποιεί τους μαύρους της Αλαμπάμας με επικεφαλής τον νεαρό τότε αιδεσιμότατο Μάρτιν Λούθερ Κινγκ. Η υπόθεση φτάνει στο Ανώτατο Δικαστήριο, που κρίνει αντισυνταγματικές τις φυλετικές διακρίσεις στα λεωφορεία. Η Ρόζα Παρκς στέφεται σύμβολο του κινήματος για τα δικαιώματα των μαύρων. Η Ιστορία, καθώς και τα όνειρα, συνηθίζουν να πορεύονται με ειρωνεία κι εκδίκηση. Ο σπόρος της ανυπακοής της κάρπισε, μπόλιασε τα περβόλια του μέλλοντος κι έπλεξε διάδημα της Άνοιξης να στεφανώσει το αδιανόητο: την εκλογή του σημερινού πρώτου αφροαμερικανού προέδρου των ΗΠΑ, Μπαράκ Ομπάμα.

Από το ξέφωτο της ζούγκλας μας, δύο είναι οι βασιλικές αφετηρίες-οδοί: η μία των νόμων της πολιτείας, των συστημικών «δέον» και «πρέπει» και η άλλη της συνείδησης (εσώψυχη νομοθεσία-σύνθεση μόρφωσης, καλλιέργειας, κουλτούρας, αρχών, αξιών κ.λπ.). Αν υποστηρίζεις μ’ έναν ανεπίβουλο, τίμιο τρόπο πως αυτός ο νόμος συγκρούεται με την ηθική σου, μπορείς να προβείς στην ανυπακοή. Αυτό έκανε η Αντιγόνη, η Ρόζα Παρκς και τόσο όσοι πίστεψαν στη φωνή των θεών τους.

«Είμαστε καταδικασμένοι σε ελευθερία» επέμενε ο Ζαν-Πολ Σαρτρ. Δεν μπορεί, όμως, να υπάρξει ελευθερία και δημοκρατία όταν το νόμιμο δεν είναι και ηθικό. Όταν το δίκαιο του ισχυρού αποτελεί νόμο. Όταν η φτώχεια – η χειρότερη μορφή τρομοκρατίας– είναι αυτεξούσια επαναστατική δύναμη, διότι δεν έπρεπε να υπάρχει. Όταν το κοινωνικό περί δικαίου αίσθημα δοκιμάζεται και προκαλείται βάνουσα. Όταν η αποκρουστική μάσκα της εξουσίας ασύστολα βαφτίζει τη βία της νόμο και την „αντίστασή“ μας έγκλημα. Όταν τα κοινωνικά δικαιώματα αντιμετωπίζονται σαν κόστος κι όχι αξία. Όταν η υποτίμηση κι ο βιασμός της ανθρώπινης νοημοσύνης και γλώσσας γίνεται άθυρμα των κρατούντων, και μύρια τόσα „όταν“ όσες και οι αιτίες ανυπακοής...

Δεν μπορείς να πάρεις τον νόμο στα χέρια σου, υποστηρίζουν αυτοί που νομοθετούν κι εξουσιάζουν. Ναι, αν έτσι νομίζουν. Μπορείς, όμως, να πάρεις τη ζωή σου, κι αυτό σίγουρα δεν μπορεί να σου το απαγορέψει κανείς...